

УДК [343.131:340.114](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2025.26.22>

Скідан Н.В.

*аспірантка кафедри кримінального процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого***СУДОВА ПРАКТИКА У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ
УЯВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ СТАНОВЛЕННЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА
ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ**

Вступ. У сучасній українській правовій доктрині джерела кримінального процесуального права традиційно розглядаються крізь призму формально-юридичного підходу, відповідно до якого джерелом права визнається «офіційна форма (спосіб) зовнішнього вираження та закріплення норм права, посилення на яку підтверджують їхнє існування» [1, с. 107; 2, с. 104]. Така редукція поняття «джерело» до законодавчих і підзаконних актів відповідає нормативістській традиції, яка, хоч і трансформувалася після здобуття Україною незалежності, все ще зберігає значний вплив на національну правову систему.

Проте ця модель стикається з дедалі очевиднішими викликами. До прикладу, вона не враховує зростаючого значення судової практики у правовому регулюванні, зокрема в галузі кримінального процесу. Унаслідок цього з правового дискурсу часто виключається судова практика Верховного суду (далі – ВС), яка вже стала орієнтиром правозастосовної діяльності. Особливого значення ця проблема набуває у сфері кримінального судочинства, яка найбільше пов'язана з обмеження людських прав. За таких умов судова практика є не лише засобом тлумачення, а також виконує роль у стабілізації правової системи.

Ця трансформація не є випадковою – вона тісно пов'язана з переосмисленням засади верховенства права як одного з фундаментальних

орієнтирів сучасного правопорядку. На нашу думку, верховенство права слід розглядати як концептуальну координату, у межах якої функціонують і взаємодіють усі складові правової системи: від правосвідомості й правової культури до правотворчості, правозастосування й джерел права. Адже у сучасній інтерпретації ця засада вимагає не лише дотримання закону, а й відповідності правового регулювання ціннісним критеріям: справедливості, гуманізму, захисту людських прав.

Відтак, перед правовою наукою постає необхідність перегляду звичних уявлень про джерела кримінального процесуального права та осмислення ролі судової практики не як допоміжного елементу, а як повноцінного інструменту правового регулювання. Особливої актуальності це набуває у зв'язку з євроінтеграційним вектором розвитку України та практичною необхідністю імплементації рішень міжнародних судових інституцій у національну систему.

Метою статті є обґрунтування необхідності визначення місця судової практики в системі джерел кримінального процесуального права України як джерела, що відіграє самостійну роль у розвитку правового регулювання та відображає ціннісні орієнтири правозастосування.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Питання визначення сутності та змісту категорії «джерело права» залишається

предметом тривалої наукової дискусії, яка ведеться як у межах загальної теорії права, так і в галузевих дослідженнях. У сучасній юридичній літературі джерело права трактується багатозначно: 1) як ідейні витoki права; 2) змістовні джерела (фактори, що впливають на зміст права: моральні, релігійні, філософські, політичні, соціальні, економічні, ідеологічні тощо); 3) джерела походження додержавного і державного права; 4) джерела пізнання права, зокрема, історичні пам'ятки права; 5) як уповноважені суб'єкти, які ухвалюють обов'язкові до виконання правила поведінки; 6) як матеріали, за допомогою яких можна тлумачити право та встановлювати дійсний зміст правових норм; а також 7) як зовнішні форми вираження права та його існування (тобто те, що також називають «формами права») [2, с. 103–104; 3, с. 152; 4, с. 37].

Подібна багатозначність відображена у дихотомії між широким і вузьким розумінням джерела права. У широкому сенсі – це соціальні чинники та смислові джерела формування права; у вузькому – це зовнішня форма, з якої суб'єкти черпають норми права [5, с. 7–8; 6, с. 44]. Таке подвійне бачення підтримує, зокрема, М.В. Новікова, яка наголошує, що поняття «джерело» дозволяє характеризувати право як із внутрішнього, так і зовнішнього боку [7, с. 71, 73].

Особливу увагу в науковому дискурсі привертає питання співвідношення понять «джерело права» та «форма права». Представники класичної теорії, зокрема С. Дністрянський і С. Переполькін, виступали проти їх отождествлення, наголошуючи на відмінностях змісту цих понять і підкреслюючи генетичний характер терміна «джерело» як походження, а не лише спосіб вираження [8, с. 116; 9, с. 83]. Водночас у радянській правовій традиції (а згодом і в пострадянських підходах) утвердилося уявлення про «джерело» як форму вираження норми, що зумовило формально-юридичну інтерпретацію цього поняття, яка лишається домінантною в українському правознавстві [10, с. 264].

Сучасна доктрина, однак, пропонує більш гнучкі підходи. Дослідники М. Мазур і Н. Чубоха стверджують, що хоча формальне джерело і може збігатися з поняттям форми, воно має ширше інформаційне та смислове навантаження і повинно охоплювати як зміст, так і форму норми [10, с. 265; 11, с. 107]. Цю думку поділяє й Н. Пархоменко, яка розглядає форму права як інструмент вираження державної волі, а джерело – як більш складну категорію, що пов'язана з функціонуванням системи правотворчих суб'єктів і механізмів [12, с. 138–139].

Філософський аспект проблеми також знайшов своє відображення в сучасній науці. Категорії «форма» і «зміст» розглядаються як діалектично взаємозалежні, де форма надає організації, а зміст – сенс і динаміку норми права. Саме завдяки цій єдності можлива адаптація правових конструкцій до змінних умов соціальної реальності. Розмежування, водночас, дозволяє уникнути отождествлення техніко-юридичного та ціннісного рівня у праві, що особливо важливо для сфери кримінального процесуального регулювання [13, с. 239–241, 246–247].

Таким чином, огляд наукової літератури свідчить, що існує достатнє підґрунтя для перегляду усталеного формального розуміння джерел права та для включення до цієї категорії елементів правозастосовної практики, зокрема судової. Такий підхід відповідає сучасним викликам правової системи та орієнтується на її ціннісну та функціональну ефективність.

Виклад основного матеріалу. У межах сучасної науки кримінального процесу дедалі актуальнішим стає питання переосмислення поняття джерел кримінального процесуального права, особливо з урахуванням практичних викликів, пов'язаних із динамікою правозастосування. Незважаючи на те, що нормативістська традиція досі зберігає значний вплив, спостерігається поступова трансформація уявлень про структуру системи джерел кримінального процесуального права,

що пов'язана з розширенням переліку визначених джерел та зміною підходів до їх легітимації.

Першу спробу фундаментального осмислення цієї проблематики після проголошення незалежності здійснив О. Дроздов, який під джерелами кримінального процесуального права розумів «самодостатні форми вираження норм, що регулюють кримінально-процесуальні правовідносини, закріплені органами державної влади України при здійсненні покладених на них функцій у законодавчій, виконавчій і судовій сферах, а також містяться в міжнародних договорах України та практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) [14, с. 19].

Інші дослідники розвивали та уточнювали цю концепцію. Зокрема, Д. Кухнюк наголошує на динамічному характері джерела кримінального процесуального права, визначаючи його як «форму об'єктивізації (закріплення) кримінально-процесуальних норм, яка має визначений порядок встановлення, використання та припинення дії, зміст та прояви якої перебувають у динамічному розвитку, обумовленому потребами суспільства та особливостями правової системи» [15, с. 7]. О.І. Коровайко зазначав про те, що «у кримінальному процесуальному праві форми (джерела) права, безвідносно до їх виду (кримінальні процесуальні звичаї, судовий прецедент, акти законодавчої влади, рішення Конституційних судів, вищих органів судової влади тощо), є засобом фіксації, формального вираження, об'єктивізації правових норм, які визначають: правовий статус людини (права і свободи) у цій сфері, їх гарантії, засади функціонування суду, органів прокуратури, слідства, адвокатури» [16, с. 11]. У свою чергу, О.В. Узунова підсумувала, що під джерелом кримінально-процесуального права більшість вчених розуміють «зовнішні форми вираження кримінально-процесуальних норм, вироблених у сфері здійснення кримінального судочинства і закріплених державними органами влади» [17, с. 183].

Особливий внесок у дослідження природи процесуальних джерел зробив А. Мельник,

який виділив їхні ключові риси, які є справедливими і для галузі кримінального процесу. По-перше, вони містять лише процесуальні норми, що мають процедурний характер, тобто визначають не лише дії суб'єктів юридичного процесу, а й спосіб, порядок, послідовність, тривалість їх виконання, а також форму закріплення результатів. По-друге, вони є основою правозастосовної діяльності, оскільки містять норми, що вказують, яким чином можна реалізувати норми матеріального права. По-третє, вони мають публічний характер, адже в процесі реалізації процесуальних норм обов'язковим суб'єктом виступає держава. По-четверте, вони містять приписи, адресовані суб'єктам, наділеним владними повноваженнями, тобто вони розраховані не на будь-яких осіб, а лише на визначене коло суб'єктів, що можуть брати участь у юридичному процесі. По-п'яте, вони регулюють особливий тип відносин – ті, що виникають між судом та учасниками судочинства під час здійснення правосуддя. Вони діють постійно, безперервно й застосовуються багаторазово для впорядкування та належного здійснення правосуддя. По-шосте, вони мають різноманітну форму вираження – переважно існують у формі нормативно-правових актів, але також можуть виражатися через судові прецеденти та нормативно-правові договори [18, с. 368–373].

На нашу думку, ці ознаки дозволяють розглядати джерела кримінального процесуального права не лише як форми закріплення норм, а також як елементи цілісного механізму правового регулювання. З огляду на вищезазначене, актуальним постає питання не лише визначення джерел, а й структури їх системи, яка у кримінальному процесі вирізняється складністю, багаторівневістю та взаємозалежністю з правовим середовищем.

У науці сформувалося уявлення про систему джерел кримінального процесуального права України як «єдиної, цілісної, доцільно та ієрархічно організованої, структурно упорядкованої і цілеспрямованої, орга-

нічно відмежованої сукупності чинних правових актів» [19, с. 29; 20, с. 49]. Загальні характеристики цієї системи джерел можна умовно поділити на дві групи: 1) загальні (структурна впорядкованість, неаддитивність, взаємозв'язок із середовищем) та 2) ті, що визначаються правовою природою цієї системи (цілісність і автономність, ієрархічність і багаторівневність, публічно-правовий характер, функціональна спрямованість, пріоритет закону, множинність та динамічність, орієнтація на права людини) [14, с. 25–28; 21, с. 120].

На нашу думку, з урахуванням специфіки кримінальних процесуальних відносин, що не є спірними, як у приватноправових галузях, а передбачають публічний інтерес і можливість втручання в основоположні права особи, принцип верховенства набуває особливого значення. Тому систему джерел кримінального процесуального права доцільно розглядати не абстрактно, а крізь призму функцій і процесуального статусу конкретних суб'єктів процесу.

Так, для сторони обвинувачення (§ 2 Глави 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [22]) ключовими є не лише загальні нормативні акти, а й численні відомчі акти, що регламентують порядок проведення слідчих та інших процесуальних дій (зокрема, С(Р)Д і НС(Р)Д, витребування доказів, одержання експертних висновків, актів перевірок тощо (ч. 2 ст. 93 КПК України [22])). Разом із тим функціонал сторони захисту (§ 3 Глави 3 КПК України [22]) є більш обмеженим і не пов'язаний з примусовими засобами, однак передбачає як ініціювання процесуальних дій через подання клопотань до суду чи сторони обвинувачення, так і самостійне збирання доказів (ч. 3 ст. 93 КПК України [22])). Окрему категорію складають потерпілий, його представник (§ 4 Глави 3 КПК України [22]) та інші учасники кримінального провадження (§ 5 Глави 3 КПК України [22]), для яких система джерел права ще більш фрагментована і залежить від кон-

кретної функції у процесі: наприклад, для цивільного відповідача особливу роль матимуть положення Цивільного кодексу України, а для експертів – спеціальні закони й підзаконні акти у сфері судової експертизи. Натомість саме суд як орган правосуддя володіє повним інструментарієм доступу та звернення до всієї системи джерел – від Конституції України до доктрини.

Такий судоцентричний підхід узгоджується з логікою конституційної реформи 2016 року, коли прокуратура та адвокатура були включені до розділу VIII «Правосуддя» Конституції України [23]. Попри автономність їхньої процесуальної діяльності, обидві сторони мають діяти в межах логіки правосуддя, сприяючи ухваленню справедливому, обґрунтованого та легітимного рішення. Тому в умовах можливого обмеження прав особи під час здійснення кримінального провадження вимагається ефективна взаємодія сторін з судом та узгодженість застосування джерел у межах єдиної правової рамки.

Поліномативність регулювання кримінальних процесуальних відносин відображена у тому, що наразі до джерел кримінального процесуального права відносять: Конституцію України; чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; КПК України; інші закони, що регламентують окремі питання кримінального провадження; підзаконні нормативно-правові акти; судову практику або, як уточнюють деякі вчені, окремі форми вираження судової практики вищих судових інстанцій [19, с. 28–29; 14, с. 43; 21, с. 120–121]. Отже, сучасне розуміння системи джерел кримінального процесуального права відходить від радянської моделі, яка визнавала виключно закон. Натомість дедалі більше утверджується комплексний підхід, що охоплює також інші акти та судову практику. Тому важливо визначити актуальне місце останньої у системі джерел цієї галузі.

Варто зазначити, що уявлення про місце судової практики в системі джерел кримі-

нального процесу України зазнало суттєвих змін – від повного заперечення до поступового визнання її значення для врегулювання кримінальних процесуальних відносин.

У радянській і пострадянській періоди суди розглядалися виключно як правозастосовні органи, а судова практика – як ненормативне явище. Поступовий злам цієї парадигми розпочався з конституційної реформи 1996 р., ратифікації Європейської конвенції з прав людини та прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», що надали практиці цього суду статус обов'язкового джерела [24, с. 527–528; 25, с. 568; 26]. Водночас питання визнання національної судової практики джерелом права залишалося тривалий час дискусійним.

Суттєві зміни відбулися після 2010 р., коли було закріплено обов'язковість правових позицій Верховного Суду України у визначених законом випадках, а з 2017 р. – з утвердженням нових механізмів забезпечення єдності судової практики. У результаті відбулося фактичне переосмислення ролі суду: з інтерпретатора норми він став активним елементом правового регулювання.

Сьогодні судова практика виконує не лише функцію конкретизації норми, а й відіграє стабілізаційну роль у системі кримінального процесуального права. Особливого значення цей аспект набуває з огляду на динамічність судової практики порівняно із законодавством, адже правозастосовча практика розвивається швидше, ніж статичне законодавство, з відносно складним і тривалим методом внесення змін до нього [27, с. 63]. Таким чином, саме судді, аналізуючи конкретні справи, першими ідентифікують проблемні аспекти правового регулювання та привертають увагу законодавця й правничої спільноти до них, одночасно надаючи шляхи їх вирішення [28, с. 98]. Вважаємо, що це набуває особливого значення в умовах дії принципу верховенства права, який передбачає забезпечення передбачуваності та узгодженості пра-

возастосування. Стабільна та єдина судова практика слугує не тільки орієнтиром для сторін та учасників процесу, а також засобом реалізації правової визначеності. Тому вона розглядається як складова механізму правового регулювання, що має як практичне, так і концептуальне значення для сучасної моделі джерел кримінального процесуального права.

Авторкою судова практика розглядається як концепт національної правової системи, що виконує особливу функцію в структурі джерел кримінального процесуального права. Її зміст має принаймні два виміри: з одного боку – це сукупність судових рішень, ухвалених у конкретних справах; з іншого – форми, які набувають статусу джерел права. Ці підходи не слід ототожнювати: не кожне рішення автоматично є джерелом права, однак певні з них набувають цього статусу. При цьому незалежно від рівня формалізації, судова практика вже сьогодні виконує істотну функцію в системі джерел кримінального процесуального права, зокрема – як засіб забезпечення стабільності, передбачуваності та ціннісного наповнення правозастосування.

Висновки. Ураховуючи вищезазначене, доходимо висновку, що є необхідність у перегляді і розширенні системи джерел кримінального процесуального права України з урахуванням трансформації правової системи та еволюції функцій судової влади. Нами наведено аргументи, чому судова практика має визнаватися джерелом кримінального процесуального права, тому перспективою подальших досліджень є більш детальне вивчення судової практики ВС. Процеси євроінтеграції та майбутнє членство України в Європейському Союзі підкреслює важливість вивчення питань застосування практики Суду Справедливості Європейського Союзу в національному правопорядку. У контексті міжнародно-правових викликів, пов'язаних зі збройною агресією РФ проти України актуальним є також застосування практики Міжнародного кримінального суду в кримінальному процесі.

Анотація

У статті проаналізовано місце судової практики в системі джерел кримінального процесуального права України в контексті трансформації правової системи та переосмислення засади верховенства права. Авторка обґрунтовує, що сформоване у межах нормативістської традиції вузьке тлумачення джерел права – як виключно законодавчих і підзаконних актів – не дозволяє повною мірою охопити реальні механізми праворегулювання та правозастосування у сучасних умовах. Такий підхід виявляється обмеженим у забезпеченні ціннісно-орієнтованого правосуддя та реалізації засади верховенства права. У цьому контексті особливого значення набуває судова практика, зокрема судова практика ВС як державного органу, інституційно наділеного функцією забезпечення єдності правозастосування.

У статті розглянуто еволюцію наукових підходів до визначення поняття «джерело права» як у межах загальної теорії, так і в науці кримінального процесу. Авторкою також приділено увагу дихотомії «форма-зміст», яка дозволяє розмежувати техніко-юридичну та ціннісну складові права, а також розширити уявлення про джерела права. Аналізується структура системи джерел кримінального процесуального права України з урахуванням її обумовленості особливостями процесуального статусу суб'єктів кримінального провадження; підкреслюється її полінормативність, динамічність та ціннісна спрямованість.

Підкреслено, що судова практика виконує стабілізаційну функцію в правовій системі, забезпечує передбачуваність і правову визначеність шляхом послідовного правозастосування, а у виняткових випадках – через виконання компенсаторної ролі в умовах нормативних прогалин чи колізій. На підставі аналізу сучасних тенденцій сформульовано висновок про необхідність закріплення статусу джерела права за судовою практикою. Окремо порушено питання про актуальність застосування практики Суду Справедливості Європейського Союзу, зважаючи на євроінтеграційний курс України, а також Міжнародного кримінального суду в умовах міжнародно-правових викликів, пов'язаних із збройною агресією РФ проти України.

Ключові слова: судова практика, джерела кримінального процесуального права, джерела права, кримінальний процес, верховенство права, правозастосування, правове регулювання.

Skidan N.V. Case law in the system of sources of criminal procedure law of Ukraine: transformation of approaches in the context of the rule of law as a conceptual foundation of the legal system

Summary

The article analyses the role of case law in the system of sources of criminal procedure law of Ukraine in the context of legal system transformation and the rethinking of the rule of law as a fundamental legal value. The author argues that the narrow interpretation of sources of law – limited to legislative and subordinate acts – which has been shaped within the tradition of legal positivism, fails to fully reflect the actual mechanisms of legal regulation and law enforcement in contemporary conditions. Such an approach proves inadequate in enduring value-oriented justice and in realising the principle of the rule of law. In this context, case law – particularly that developed by the Supreme Court as the body institutionally entrusted with the function of ensuring consistency in legal application – acquires particular significance.

The article traces the evolution of scholarly approaches to the concept of 'source of law' in both general legal theory and the field of criminal procedure. Special attention is given to the 'form-content' dichotomy, which allows for distinguishing between the theoretical framework for understanding legal sources. The structure of the system of sources of Ukrainian criminal procedure law is analysed

with regard to its dependence on the procedural status of the participants in criminal proceedings. The system's multi-normative nature, dynamism, and value orientation are also emphasised.

It is argued that case law performs a stabilising function within the legal system, ensuring predictability and legal certainty through consistent legal application, and in exceptional cases – by playing a compensatory role in addressing legislative gaps or normative conflicts. Based on the analysis of current developments, the author concludes that case law should be formally recognised as a source of criminal procedure law. The article also raises the issues of applying the case law of the Court of Justice of the European Union, given Ukraine's European integration course, as well as the relevance of the International Criminal Court's case law amid international legal challenges caused by the armed aggression of Russia against Ukraine.

Key words: case law, sources of criminal procedure law, sources of law, criminal procedure, rule of law, law enforcement, legal regulation.

Список використаних джерел:

1. Христова Г. О. Джерело права. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) [та ін.]. С. 107–108.
2. Загальна теорія права: підручник / за ред. О. В. Петришина; [наук. ред.: Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський]. Вид. 2-ге, виправ. й перероб. Харків: Право, 2025. 576 с.
3. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.
4. Качур В. О. До розуміння та визначення поняття «джерела права». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Т. 1. С. 36–39.
5. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2006. 20 с.
6. Бондаренко Є. І. Правовий прецедент у сучасних правових системах світу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2021. 164 с.
7. Новікова М. В. Загальнотеоретичні підходи до визначення поняття «джерела права». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2 (111). С. 71–75.
8. Возьний В. Правова концепція С. Дністрянського. *Право України*. 1999. № 6. С. 116–118.
9. Перепьолкін С. М. Джерела та форми міжнародного митного права. *Правова позиція*. 2017. № 2 (19). С. 79–84.
10. Мазур М. В. Про співвідношення понять «джерело права» та «форма права». *Демократія та право: проблеми взаємовпливу і взаємозалежності*: матер. міжнар. наук. конф. (Київ, 26.10.2007). Харків: Право, 2008. С. 263–265.
11. Чубоха Н. Співвідношення категорій «форма» та «джерело» права. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2 (12). С. 105–110.
12. Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2009. 442 с.
13. Данильян О. Г., Дзюбань О. П. Філософія: підручник. Харків: Право, 2020. 432 с.
14. Дроздов О. М. Джерела кримінального процесуального права України: навч. посіб. Харків: Видавець ФОП Вапнярчук Н. М., 2008. 208 с.
15. Кухнюк Д. В. Судовий прецедент як джерело кримінально-процесуального права України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2008. 164 с.

16. Коровайко О. І. Міжнародні стандарти кримінального судочинства в судовому провадженні України: монографія. Харків, 2016. с. 494 с.
17. Узунова О. В. Значення міжнародно-правових актів, як джерела права, для кримінально-процесуального законодавства України. *Вісник Запорізького національного університету*. 2009. № 2. С. 181–188.
18. Мельник А. С. Поняття та особливості джерел процесуального права. *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С. 364–375.
19. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2019. 584 с.
20. Кримінальний процес: підручник / за заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 544 с.
21. Тимошенко М. О. Джерела кримінального процесуального права України у контексті системного підходу до їх розуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2015. Вип. 4. Т. 3. С. 119–122.
22. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 09.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення: 05.07.2025).
23. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 05.07.2025).
24. Грошевий Ю. М. Судово-правова реформа: стан та перспективи. *Вибрані праці* / упоряд. О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків: Право, 2011. С. 527–535.
25. Грошевий Ю. М. Внесок М. М. Михеєнка у розвиток теорії процесуальних принципів. *Вибрані праці* / упоряд. О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків: Право, 2011. С. 566–572.
26. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. Дата оновлення: 02.12.2012. URL: <https://surl.li/pjxabl> (дата звернення: 06.07.2025).
27. Skidan N. V. The Role of the Supreme Court in Ensuring the Observance and Respect for the Rule of Law. *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute". Political Science. Sociology. Law*. 2024. Vol. 1(61). P. 58–69.
28. Skidan N. V. Judicial practice VS Common law precedent. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVI Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Тампере, 07 грудня 2021 р.). Київ, Тампере, 2021. С. 98–103.

Дата надходження статті: 07.07.2025

Дата прийняття статті: 14.07.2025

Опубліковано: 29.09.2025